

سۇئال

ھېيت كۈنىدە قىلىنىدىغان سۈننەتلەر ۋە ئەدەپلەر قايسى؟.

تەپسىلىي جاۋاب

بارلىق گۈزەل ماختاشلار ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارىم بولغان ئاللاھقا خاستۇر. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرى ۋە ساھابىلىرىغا ئاللاھ تائالانىڭ رەھمەت سالاملىرى بولسۇن.

ھېيت كۈنى مۇسۇلماننىڭ قىلىدىغان سۈننەتلىرى:

1- نامازغا چىقىشتىن بۇرۇن يۇيۇنۇش: مۇئەتتا ۋە باشقا ھەدىس توپلاملىرىدا، ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ روزا ھېيت كۈنى ناماز ئوقۇيدىغان جايغا بېرىشتىن ئىلگىرى يۇيۇناتتى.

ئىمام نەۋەۋىي رەھىمەھۇللاھ كۆپچىلىك ئۆلىمالار ھېيت نامىزىغا چىقىشتىن بۇرۇن يۇيۇنۇشنى مۇستەھەب دەپ قارايدۇ.

جۈمە نامىزى ۋە باشقا ئىجتىمائىي سورۇنلارغا بارغاندا يۇيۇنۇش ياخشى بولغاندەك، ھېيت نامىزى ئۈچۈن يۇيۇنۇش ئەلۋەتتە ياخشى بولىدۇ.

2- روزا ھېيت نامىزىغا بېرىشتىن ئىلگىرى ۋە قۇربان ھېيت نامىزىدىن يانغاندىن كېيىن بىر نەرسە يېيىش ياخشى بولىدۇ: ھېيتنىڭ ئەدەپلىرىدىن، روزا ھېيت نامىزىغا چىقىشتىن بۇرۇن بىر قانچە تال خورما يەۋېتىش كېرەك، بۇ توغرىدا ئىمام بۇخارى رەھىمەھۇللاھ ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان ھەدىستە، **پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام روزا ھېيت نامىزىغا بېرىشتىن بۇرۇن بىر قانچە دانە خورما يەپ چىقاتتى، خورمىنى تاق يەيتتى، دېيىلگەن.** [بۇخارى رىۋايىتى 953-ھەدىس].

روزا ھېيت نامىزىغا بېرىشتىن بۇرۇن بىر نەرسە يېيىشنىڭ مۇستەھەب بولۇشى، بۇ كۈندە روزا تۇتۇشنىڭ چەكلەنگەنلىكى بىلدۈرۈش ئارقىلىق، رامىزاننىڭ ئاخىرلىشىپ ئېغىز ئېچىلغانلىقىنى ئېلان قىلىشتۇر.

ئىبنى ھەجەر رەھىمەھۇللاھ بۇنىڭ سەۋەبىنى بايان قىلىپ، بۇ ئاللاھنىڭ بۇيرۇقىغا بويسۇنۇشقا ئالدىراپ، روزىنى ئارتۇق تۇتۇۋېلىشتىن ساقلىنىش دېگەن. ["پەتھۇلبارى 2-توم 446-بەت].

خورما تاپالمىغان كىشى باشقا نەرسىلەر بىلەن ناشتا قىلىۋەتسە بولىدۇ. قۇربان ھېيتتا بولسا، قۇربانلىق قىلماقچى بولسا

نامازدىن يانغۇچە بىر نەرسە يىمەي قۇربانلىقتىن يېسە ياخشىدۇر، ئەمما قۇربانلىق قىلالمايدىغان بولسا، نامازغا چىقىشتىن بۇرۇن بىر نەرسە يېۋەتسىمۇ ھېچ نەرسە بولمايدۇ.

3- ھېيت كۈنىدە تەكبىر ئېيتىش: تەكبىر ئېيتىش بولسا ھېيت كۈنىدىكى ئەڭ چوڭ سۈننەتلەرنىڭ بىرى ھېسابلىنىدۇ، بۇ توغرىدا ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ** تەرجىمىسى: (ئاغزىڭلار ئوچۇق يۈرگەن كۈنلەرنىڭ قازاسىنى قىلىش بىلەن رامىزان روزىسىنىڭ) سانىنى تولدۇرۇشۇڭلارنى، سىلەرنى ھىدايەت قىلغانلىقىغا ئاللاھنى ئۇلۇغلىشىڭلارنى، (ئۇنىڭ ئىنئاملارىغا) شۈكۈر قىلىشىڭلارنى خالايدۇ. [سۈرە بەقەرە 185-ئايەت].

ۋەلىد ئىبنى مۇسلىم مۇنداق دەيدۇ: مەن ئەۋزائىي ۋە مالىك ئىبنى ئەنەستىن ئىككى ھېيتتا تەكبىرنى ئاشكارا قىلىش توغرىسىدا سورىغان ئىدىم، ئۇ ئىككىيلەن مۇنداق دەيدى: "شۇنداق ئاشكارا ئېيتىلىدۇ، ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئىمام چىقىدىغان ۋاقىتقىچە تەكبىرنى ئاشكارا ئوقۇيتتى".

ئابدۇرەھمان ئەسسۇلەمى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: **ئۇلار روزا ھېيتتا قۇربان ھېيتتىنمۇ بەكرەك تەكبىر ئېيتاتتى.** ["ئىرۋائۇل غەلىل" 3-توم 122-بەت].

دارى قۇتنى ۋە باشقا ھەدىس ئالىملىرىنىڭ رىۋايىتىدە، ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ روزا ھېيت ۋە قۇربان ھېيت كۈنلىرىدە ناماز ئوقۇيدىغان جايغا بېرىپ بولغىچە كۆپ تەكبىر ئېيتاتتى، ئاندىن ناماز ئوقۇيدىغان جايدا ئىمام چىققانغا قەدەر تەكبىر ئېيتاتتى.

ئىبنى ئەبى شەيبە زۆھرىدىن سەھىھ ئىسناد بىلەن قىلغان رىۋايەتتە مۇنداق دەيدۇ: كىشىلەر ھېيت كۈنلىرىدە ئۆيلىرىدىن چىققاندىن باشلاپ ناماز ئوقۇيدىغان جايغا كەلگۈچە ۋە ھەتتا ئىمام چىققۇچە تەكبىر ئېيتاتتى، ئىمام چىققاندا جىم بولاتتى، ئىمام نامازغا تەكبىر ئېيتقاندا، تەكبىر ئېيتاتتى. ["ئىرۋائۇل غەلىل" 2-توم 121-بەت].

سەلەپ ئالىملىرىنىڭ دەۋرىدە تەكبىر ئېيتىشنىڭ ئۆيىدىن چىققاندىن باشلاپ ناماز ئوقۇيدىغان جايغا كېلىپ ۋە ھەتتا ئىمام چىققانغا قەدەر داۋام قىلىشى مەشھۇر بولۇپ، بۇنى ئىبنى ئەبى شەيبە، ئابدۇراززاق ۋە پىرىياى قاتارلىق ئالىملار ئۆز كىتابلىرىدا "ئىككى ھېيت ئەھكامى" دەپ كەلتۈرگەن بۇنى نۇرغۇن كىشىلەر نەقىل قىلغان، سەلەپ ئالىملىرىدىنمۇ نۇرغۇن كىشىلەر رىۋايەت قىلغان، ناپىئى ئىبنى جۇبەير تەكبىر ئېيتاتتى، كىشىلەرنىڭ تەكبىر ئېيتماۋاتقانلىقىدىن ھىران قىلىپ: "تەكبىر ئېيتمامسىلەر؟" دەيتتى.

ئىبنى شىھاب زۆھرى رەھىمەھۇللاھ: "كىشىلەر ئۆيلىرىدىن چىققاندىن باشلاپ ئىمام نامازغا تۇرغانغا قەدەر تەكبىر ئېيتاتتى" دەيتتى.

روزا ھېيت كۈنىدە تەكبىرنىڭ ۋاقتى: ھېيت كېچىدىن باشلىنىپ ئىمام نامازغا چىققانغا قەدەر داۋاملىشاتتى.

ئەمما قۇربان ھېيتتا، تەكبىر ھېيت كۈنىسى ئەتتىگەندە باشلىنىپ، تەشرىقنىڭ ئاخىرىقى كۈنى كۈن پاتقۇچە داۋاملىشىدۇ.

تەكبىر سۈپىتى: ئىبنى ئەبى شەيبىنىڭ كىتابىدا ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن سەھىھ ئىسناد قىلىنغان رىۋايەتتە: ئۇ كىشى تەشرىق كۈنلىرىدە: "ئاللاھۇ ئەكبەر، ئاللاھۇ ئەكبەر، لائىلاھە ئىللەللاھۇ ئاللاھۇ ۋاللاھۇ ئەكبەر، ئاللاھۇ ئەكبەر ۋەلىللاھلەمدۇ" دەپ تەكبىر ئېيتاتتى. ئىبنى ئەبى شەيبە رىۋايىتى. يەنە بىر رىۋايەتتە: ئۆزىنىڭ ئىسنادى بىلەن تەكبىرنى ئۈچ قېتىم ئېيتىش بايان قىلغان.

مۇھەللادا، ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن بولغان سەھىھ ئىسناد بىلەن: ئاللاھۇ ئەكبەر كەبىرا، ئاللاھۇ ئەكبەر كەبىرا، ئاللاھۇ ئەكبەر كەبىرا، ئاللاھۇ ئەكبەر ۋەئەجەل" دەپ تەكبىر ئېيتقانلىقى رىۋايەت قىلىنغان. ["ئەلئىرۋا" 3-توم 126-بەت].

4-تەبىرىكلەش: ھېيتنىڭ ئەدەپلىرىدىن قايسى شەكىلدە بولسۇن كىشىلەر بىلەن ئۆزئارا بىر-بىرىنىڭ ھېيتلىرىنى تەبىرىكلەش، بەزىلەر: ئاللاھ تائالا بىزنىڭ ۋە سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلارنى قوبۇل قىلسۇن دەيدۇ، بەزىلەر: ھېيتىڭلارغا مۇبارەك بولسۇن دەيدۇ، شۇنىڭغا ئوخشىغان چىرايلىق سۆزلەر بىلەن تەبىرىكلەش كېرەك.

جۇبەي ئىبنى نۇپەير مۇنداق دەيدۇ: "پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرى ھېيت كۈنلىرى بىر-بىرى بىلەن ئۇچراشقاندا، بەزىلىرى بەزىسىگە: بىزنىڭ ۋە سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلار قوبۇل قىلىنسۇن دەيتتى. [ئىبنى ھەجەر بۇنىڭ ئىسنادى ھەسەن دېگەن. پەتھۇلبارى 2-توم 446-بەت].

تەبىرىكلەش ساھابىلار ئارىسىدا تونۇشلۇق ئىش ئىدى، ئىمام ئەھمەد ۋە باشقا ئالىملارمۇ بۇنىڭغا رۇخسەت قىلغان، تۈرلۈك مۇناسىۋەتلەردە تەبىرىكلەشنىڭ يولغا قويۇلغانلىقى توغرىسىدا دەلىللەر كەلتۈرۈلگەن، ساھابىلارنىڭ بەزىسى بەزىسىنى كۆڭلى خۇرسەن بولىدىغان ئىشلار بولغاندا تەبىرىكلەيتتى، خۇددى كەئەب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ تەۋبىسى قوبۇل قىلىنغاندا ئۇنى تەبىرىكلىگەن ۋە باشقا مۇناسىۋەتلەردە ئۇلار ئورنىدىن تۇرۇپ بىر-بىرىنى تەبىرىكلىگەنگە ئوخشاش.

ھەقىقەتتە بۇ تەبىرىكلەشلەر ئېسىل ئەخلاق ۋە مۇسۇلمانلار ئارىسىدىكى گۈزەل ئۇچرىشىشنىڭ نامايەندىسىدۇر.

تەبىرىكلەش توغرىسىدا ئەڭ ئاددىسى ھېيتتا تەبىرىكلىگەن كىشىنى تەبىرىكلەش، جىم تۇرغانلارغا جىم تۇرۇش، ئىمام ئەھمەد دېگەندەك: بىرسى سېنى تەبىرىكلىسە، تەبىرىكلىگىن، تەبىرىكلىمىسە، سەن باشلىمىغىن.

5-ئىككى ھېيت ئۈچۈن چىرايلىق كىيىنىش: ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بازاردا سېتىۋاتقان يىپەك توندىن بىرنى ئېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: ئى ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى! بۇ توننى سېتىۋېلىپ ھېيت كۈنلىرىدە چىرايلىق كىيگەن بولسىلا دېگەن ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: **بۇ ئاخىرەتتىن نەسىۋىسى يوق كىشىلەرنىڭ كىيىمى،** دېدى. [بۇخارى رىۋايىتى 948-ھەدىس].

پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ھېيت ئۈچۈن چېرايلىق كىيسە دېگەن سۆزنى قوبۇل قىلدى، لېكىن بۇ تون يىپەك بولغاچقا بۇنى سېتىۋېلىشنى رەت قىلدى.

جابر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ بىر تونى بولۇپ ئۇنى ھېيت كۈنلىرىدە ۋە جۈمە كۈنىدە كىيەتتى. [سەھىھ ئىبنى خۇزەيمە 1765-ھەدىس].

بەيھەقىنىڭ سەھىھ ئىسناد بىلەن قىلغان رىۋايىتىدە، ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھېيت كۈنىدە ئەڭ چېرايلىق كىيىملىرىنى كىيەتتى دېيىلگەن. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىنسان ھېيت نامىزىغا چېقىدىغان ۋاقىتتا ئۆزىنىڭ ئەڭ چېرايلىق كىيىملىرىنى كىيىپ چېقىشى كېرەك.

ئەمما ئاياللار ھېيت نامىزىغا چىققاندا زىبۇ-زىننەتلەردىن يىراق بولۇشى كېرەك، چۈنكى ئۇلار يات ئەرلەر ئۈچۈن زىننەتلىرىنى ئاشكارا قىلىشتىن چەكلەنگەن، شۇنىڭدەك ھېيت نامىزىغا چىقىدىغان ئاياللارنىڭ خۇشبۇي نەرسىلەرنى ئىشلىتىپ چېقىش بىلەن ئەرلەرنى پىتىنگە چۈشۈرۈپ قويۇشى چەكلىنىدۇ، چۈنكى ئۇلار ئىبادەتكە چىققانلىقى ئۈچۈن بۇنداق نەرسىلەرنى ئىشلەتمەي چېقىشى كېرەك.

6-نامازغا بىر يولدىن بېرىپ يەنە بىر يولدىن قايتىپ كېلىش:

جابر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ھېيت كۈنىدە يولنى ئالماشتۇراتتى. [بۇخارى رىۋايىتى 986-ھەدىس].

بۇنىڭدىكى ھېكمەت: قىيامەت كۈنىدە ھەر ئىككى يولنىڭ ئۇنىڭ ئۈچۈن گۇۋاھلىق بېرىشى بولۇپ، زېمىن قىيامەت كۈنىدە ئۆز ئۈستىدە قىلىنغان بارلىق ياخشىلىق ۋە يامانلىقتىن خەۋەر بېرىدۇ.

ئىككىلا يولدا ئىسلام شوتارىنى ئاشكارا قىلىش، ئاللاھنىڭ زىكرىنى ئاشكارا قىلىش.

يەھۇدى ۋە مۇناپىقلارنىڭ ئېچىنى ئۆرلىتىپ، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بىلەن بىرگە بولغان مۇسۇلمانلارنىڭ كۆپلۈكى بىلەن ئۇلارنى قورقۇتۇش.

پەتىۋا سورايدىغان، بىرنەرسە ئۆگىنىدىغان، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا ئەگىشىدىغان كىشىلەرنىڭ ھاجىتىنى قاندۇرۇش، ئېھتىياجلىق كىشىلەرگە سەدىقە بېرىش ياكى ئۇرۇغ-تۇغقانچىلىقنى ئۇلاش قاتارلىق قاتارلىق ئىشلارنى روياپقا چىقىرىش ئۈچۈن يولنى ئالماشتۇرغان.

ئاللاھ تائالا ھەممىدىن ياخشى بىلگۈچىدۇر.